Konkurranseprogrammet

Nytt Norsk Skogfinsk Museum på Svullrya

Diplomoppgave, høsten 2017

Kenneth Larssen Lønning
Jonas Velken Kverneland

Valg av oppgave

Etter å ha bestemt oss for ta utgangspunkt i en arkitektkonkurranse og skrevet forarbeidet begynte vi å være på utkikk etter aktuelle konkurransen som skulle lyses ut i nær fremtid eller i løpet av høsten. Vi tok kontakt med arkitektforeningene i alle de nordiske landene for å forhøre oss om de var i samtaler med tiltakshavere og vi sjekket jevnlig nettsteder som lyste ut norske og internasjonale konkurranser. Det dukket opp noen passende konkurranser i Finland og Danmark, men enten ville konkurranseperioden være for nær semesterstart i august eller så var tematikken for konkurransen lite passende eller for kompleks.

I slutten av juni ble det annonsert at det skulle lyses ut en åpen arkitektkonkurranse om et museumsbygg etter sommerferien. Det var snakk om et museumsbygg for Norsk Skogfinsk Museum på Svullrya i Hedmark. Vi ble begge svært interessert i denne oppgaven da den innbyr til høy grad av prosjektering. Vi synes også det var spennende at oppgaven omhandlet skogfinnene, en minoritet i Norge med en viss mystikk knyttet til seg og sin historie.

25. august inviterte Norsk Skogfinsk Museum til en åpen internasjonal plan- og designkonkurranse om nytt museumsbygg på Svullrya og konkurranseprogrammet ble sluppet. Det var to svært ivrige studenter som tok fatt i arbeidet og begynte å sette seg inn i konkurranseprogrammet.

Skogfinnene drev svedjebruk

Gjengivelse av konkurranseprogrammet

—

Bakgrunn for utlysning

Norsk Skogfinsk Museum er et museum som dokumenterer historien og kulturen til den nasjonale minoriteten av skogfinner i Norge, men museet har et stort behov for nye lokaler. Arkitektkonkurransen skal få fram ideer til hvordan et nytt museumsbygg kan utformes og hvordan rom og funksjoner kan organiseres.

Det skogfinske interessemiljøet har siden midten av 1900-tallet samlet gjenstander og annet materiale om skogfinnenes kultur og historie. I 2005 ble Norsk Skogfinsk Museum stiftet og tok samtidig over ansvaret for alt materialet som hadde blitt samlet inn. I tillegg har museet bygget opp egne samlinger siden 2005. Norsk skogfinsk museum har i dag derfor store samlinger, men mangler egnede lokaler for oppbevaring og ikke minst formidling.

Norsk Skogfinsk Museum har flere antikvariske bygninger som er lokalisert flere steder fordelt på 3 kommuner og med opptil 80 km avstand seg imellom.

Samlinger av gjenstander, foto og litteratur er også svært spredt og med varierende lagringsforhold. Dette gjør det tidkrevende å lete fram materiale og det minsker tilgjengeligheten.

Det planlagte museumsbygget skal gjøre det mulig å samle langt mer av museets dokumentasjonsmateriale på ett sted, under bedre lagringsforhold og med bedre tilgjengelighet for personale og publikum. Det vil være viktig å skape et museumsbygg som appellerer til både de som regner seg som skogfinner, øvrig befolkning, utenlandske turister, forskere og organisasjoner som arbeider med skogfinsk kultur. Det anslås at 1,7 millioner innbyggere i Norge bor innen en naturlig avstand for dagsbesøk. I tillegg kommer et stort antall på svensk side av riksgrensen.

I stedsanalysen går vi nærmere inn på konkurranseområdet og presenterer Svullrya.

Romprogram — Arealer i de ulike byggetrinnene

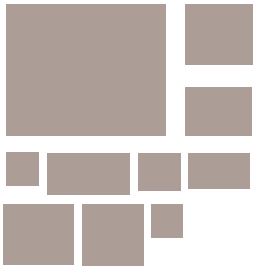

Byggetrinn I

Publikumsarealer

Administrativt og museumsfaglige arealer

Byggetrinn II

Publikumsarealer

Administrativt og museumsfaglige arealer

Romprogram

Norsk Skogfinsk Museum ønsker i utgangspunktet et fullverdig museumsbygg, med utstillingslokaler, kafeteria, kjøkken, auditorium, møterom, kontorer, magasiner, verksted, lagerlokaler og teknisk rom. Museet har selv antydet at et fullverdig museumsbygg bør være på 5 000 m^2. Kulturdepartementet har gitt signaler om statlig finansiering av et bygg på 1 600 m^2 og Norsk Skogfinsk Museum har mulighet til å finansiere 70 m^2. Oppdragsgiver ser at et museumsbygg på 1 670 m^2 ikke vil romme ønskede arealer for magasiner og arbeid med museets samlinger og det blir derfor viktig at bygget utformes med sikte på senere tilbygg/utvidelse i henhold til romprogrammet.

Nytt museumsbygg skal derfor prosjekteres ut fra et bruttoareal på 1 670 m^2 og det vil legges stor vekt på:

- Lavest mulig brutto/netto-faktor, antydningsvis ned mot 1,4.
- En planløsning som gir personaleffektivitet, f.eks at en medarbeider kan betjene mer enn resepsjon/museumsbutikk i perioder med lavt besøkstall.
- At rom kan brukes fleksibelt, ved at noen av dem både kan brukes separat og slås sammen ved behov, da ulike arrangement oftest ikke skjer samtidig.
- At utforming kan gi en god løsning for et senere byggetrinn 2 og byggetrinn 2 skal planlegges slik at rom og funksjoner blir mest mulig rasjonelt og hensiktsmessig i forhold til byggetrinn 1.

Byggetrinn 1 — 1 193 m² netto

Publikumsarealer

Resepsjon og museumsbutikk
Merknad: Stor takhøyde
75 m²

Utstilling, permanent
Merknad: Minst 4 m netto takhøyde. Flyttbar lettvegg til skiftende utstilling for fleksibel oppdeling.
390 m²

Utstilling, skiftende
Merknad: Minst 4 m netto takhøyde. Flyttbar lettvegg til skiftende utstilling for fleksibel oppdeling.
60 m²

Lager utstilling/formidling
Merknad: I nærhet av utstillingslokalene.
20 m²

Auditorium
Merknad: I nærheten til utstilling/resepsjon. Konsertlokale med god lydkvalitet. Til 80 personer med teleskoptribune for fleksibilitet. Må kunne utvides med det store møterommet.
70 m²

Møterom, stort
Merknad: Møterommet bør kunne fungere som utvidelse av auditoriet.
40 m²

Kaféareal
Merknad: Må kunne brukes uavhengig av museet. Minimum 80 personer. Utvides mot utendørsareal om sommeren.
64 m²

Kjøkken/anretning
Merknad: I tilknytning til kaféarealet.
30 m²

Garderobe og WC, publikum
Merknad: Nær hovedinngang. Uavhengig av museet. Dimensjonert til 80 personer.
20 m²

Bibliotek
Merknad: Inntil resepsjon/utstilling.
80 m²

Administrativt og museumsfaglig arealer

Kontorer, 8 stk
Merknad: Minst ett kontor nær resepsjonen.
64 m²

Garderobe og WC, ansatte
Merknad: Nær møtelokalene og gjestekontoret. Må kunne brukes fra gjestekontoret uten å ha tilgang til resten av museet.
10 m²

Personalrom
Merknad: Nærhet til stort møterom som kan muliggjøre fleksibilitet.
20 m²

Gjenstandsmottak, inkl. fotoatelier for gjenstander
Merknad: Innlagt vann, avløp og avtrekk.
30 m²

Magasin, foto
Merknad: Klimastyrt og luftfiltret.
20 m²

Magasin, gjenstander
Merknad: Klimastyrt.
40 m²

Arkivrom for driftsarkiv
Merknad: Nærhet til kontorer.
40 m²

Verksted/lager, vaktmester
Merknad:
30 m²

Lagerrom for drift og verksted
Merknad:
40 m²

Lager for administrasjon
Merknad: Nærhet til kontorene.
10 m²

Tekniske rom
Merknad: Mindre enn 40 m², om mulig.
40 m²

Byggetrinn 2 — 430 m² netto

Publikumsarealer

Utvidelse av bibliotek
Merknad: Plassering i byggetrinn 1 bør tenkes i forhold til byggetrinn 2.
60 m²

Førstehjelpsrom/hvilerom
Merknad: Hvilerom for bussjåfører, rullestol m.m.
10 m²

Gjestekontor
Merknad: Gjerne nær bibliotek.
8 m²

Møterom, lite
Merknad: Bør kunne fungere som utvidelse av stort møterom/auditorium.
20 m²

Administrativt og museumsfaglig arealer

Magasin, gjenstander
Merknad: Klimastyrt. Inkludert rom for klimastyring og rekvisita.
200 m²

Magasin og arbeidslokaler for arkiver
Merknad: Klimastyrt.
112 m²

Lager salgsartikler m.m.
Merknad: Gjerne nær resepsjon.
20 m²

Byggspesifikasjoner

Det aktuelle konkurranseområdet har ikke en gjeldende reguleringsplan, men den vil bli laget basert på resultatet i arkitektkonkurransen. Området er i følge Grue kommunes kommuneplan avsatt til museumsanlegg.

I konkurranseprogrammet er det listet opp kriterier og byggspesifikasjoner som skal hjelpe juryen med å vurdere de innleverte forslagene i tråd med oppdragsgivers intensjon:

- Bygget bør være et bygg som står i positiv og spennende dialog med den skogfinske kulturen og kvalitetene i denne, samtidig som det er særegent og av høy arkitektonisk kvalitet som vekker begeistring og nysgjerrighet.
- I vår region er tre og trevirke en viktig del av landskapet og kulturen og bør være rikt representert i bygget.
- Materialbruk og tekniske løsninger skal vise reell miljøprofil både i bygging og drift.
- Det bør legges vekt på bærekraftig passivhus-standard i tekniske og driftsøkonomiske løsninger for energibruk og ventilasjon.
- Publikumsarealer som møterom, auditorium og kafeteria bør kunne brukes fleksibelt etter behov for størrelse på arrangementer og møter.
- Bygget og uteområdene skal være universelt utformet.
- Det bør planlegges for et åpent uteareal med tak over, der man kan samle publikum, drive uteaktiviteter, ha inn- og uttransport under tak osv. Kan dette kombineres med kafe og mottak, vil det være en fordel.

- Bygget skal ikke ha flatt tak av tekniske og framtidige vedlikeholdsmessige årsaker. Området kan ha store snømengder på vinteren.

- Det er opp til arkitektene å vurdere om en kjelleretasje bør inngå i løsningen ut fra helhetlig utforming, byggekostnad, romfordeling og fasader i forhold til elva Rotna og grunnvannstand på tomta.

- Bygget bør i utforming vise inspirasjon fra skogfinske tradisjoner, f.eks. fra spesialiteter i byggeskikken.

- Bygget bør inneholde en "utstillingsmonter" innenfor en glassvegg som kan ses fra utsiden av bygget, som en "ingress" til museet, og for personer som kommer utenom åpningstid.

- Bygget bør ha en gjennomtenkt plassering av tekniske rom og øvrige driftsrom for å optimalisere energi- og plassøkonomisering.

- Løsningsprinsipper for ferdsel mellom bygget og Finnetunet inngår i konkurransen.

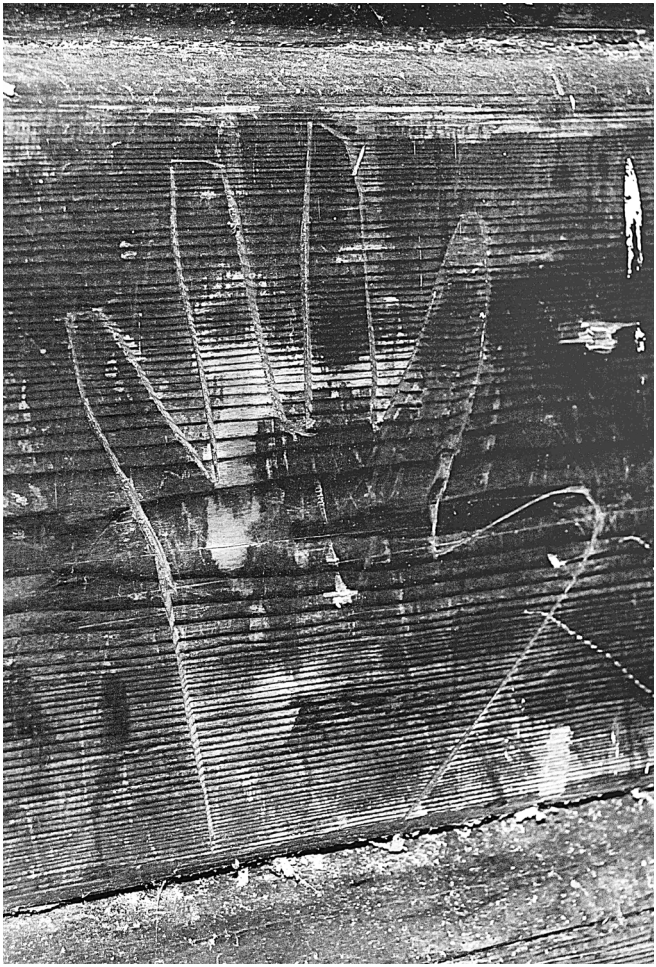

Håndomrisser var en tydelig advarsel til uvedkommende om ikke å gå inn uten eiers tillatelse

Evalueringskriterier

Gjennom konkurransen ønsker man å finne frem til et løsningutkast som samlet sett ivaretar konkurransens intensjoner og krav på en best mulig måte og som er robust med hensyn til bearbeidelse i den videre prosjektutviklingen.

Følgende kriterier i uprioritert rekkefølge vil bli vektlagt ved evaluering av konkurransebesvarelsen:

A. Gjennomførbarhet

Potensial for realisering innenfor realistiske økonomiske rammer

B. Overordnet grep og arkitektonisk kvalitet

- Arkitektonisk uttrykk og assosiasjon til det skogfinske
- Arealdisponering, trafikk, publikumsflyt og logistikk
- Fleksibilitet for senere utbygging og konseptuell robusthet i forhold til senere justering av byggeprogrammet
- Fleksibilitet, tilgjengelighet og oppfyllelse av romprogrammet.

C. Miljøløsninger

- Miljøvennlige og bestandige løsninger
- Robusthet i materialvalg og konstruksjoner
- Hensiktsmessig planløsning og funksjonalitet, herunder god universell utforming og effektiv arealutnyttelse med sambruksløsninger.

Finnetunet på Svullrya

Kritikk av konkurranseprogrammet

—

Introduksjon

Konkurranseprogrammet er dokumentet som beskriver byggherrens behov, krav og forventninger. Et godt og inspirerende konkurranseprogram, som også har tilstrekkelig åpning for å utløse deltakernes kreativitet og kompetanse, har avgjørende betydning for konkurransens resultat.

Vi har flere ganger fått høre at man burde forholde seg kritisk til et utdelt konkurranseprogram. At man ikke nødvendigvis skal ta krav, føringer eller det presenterte romprogrammet for gitt. En av grunnene til å utlyse en konkurranse er jo at tiltakshaver ønsker innspill og at deltakere gis mulighet til å peke på muligheter som tiltakshaver selv ikke ser. Har tiltakshaver oversett et potensiale i programmet som kan gi resultatet merverdi? Eller er det elementer ved programmet som vil gå på bekostning av prosjektets kvalitet? På en annen side, om man stiller seg for kritisk til konkurranseprogrammet risikerer man å misforstå deler av oppgavestillingen som er utarbeidet på bakgrunn av tiltakshavers behov, brukermedvirkning eller forhold på tomten.

I løpet av arbeidet med oppgaven har vi ikke sett noen grunn til å foreta radikale brudd med konkurranseprogrammet, kun for den radikale endringens skyld. Vi har derimot stilt oss spørrende til deler av programmet og ønsker her å peke på og utfordre disse delene av programmet.

Økonomi

Økonomi er en styrende faktor i alle prosjekt, men hvor mye skal man la økonomi styre prosjektering og design? Her er det stor glippe mellom studie- og yrkeslivet. Som student tar man ofte ikke inn over seg hvor styrende økonomi kan være og i en lærings- og studiesituasjon ønsker man gjerne ikke å sette for mye føringer eller begrensninger på seg selv. I yrkeslivet er det en faktor som alltid er til stede.

I konkurranseprogrammet kommer det tydelig frem at økonomi er en ekstra viktig faktor siden museet ikke får tilstrekkelige midler fra staten til å dekke det de mener er nødvendig areal, og når de i tillegg kun kan finansiere 70 m² av museet ved hjelp av egne midler sier det seg selv at hver kvadratmeter blir viktig.

Museets samlinger

Antikvariske bygninger	*137*
Bygninger i drift	*29*
Gjenstander	*33 100*
Foto	*304 600*
Boksamling	*55 000*
Privatarkiver	*550*
Lydarkiv	*800*

Utvidelsesmulighet

Som følge av den trange økonomien i prosjektet er det lagt opp til to byggetrinn. I byggetrinn 2 er det lagt inn relativt store arealer. Magasiner og arkiver skal utvides med 315 m², mens arealer som knytter seg på publikumsarealene skal utvides med 115 m². Konkurranseprogrammet etterlyser at byggetrinn 2 skal planlegges slik at rom og funksjoner blir mest mulig rasjonelt og hensiktsmessig i forhold til byggetrinn 1.

Avhengig av hvordan man organiserer bygningen kan det føre til at man ser for seg en utvidelse eller påbygg på ulike steder av eksisterende bygningskropp fordi man ønsker å knytte seg på ulike deler av programmet. Om man i tillegg kan se for seg å inkludere enkelte elementer av byggetrinn 2 inn i byggetrinn 1 setter vi spørsmålstegn ved hvor økonomisk forsvarlig det er å bygge på mindre arealer, på om lag 50 m², i fremtiden.

Arealeffektivitet

Det er lønnsomt å prosjektere et arealeffektivt bygg. Brutto/netto-faktoren beskriver forholdet mellom bruttoareal og nettoareal og brukes ofte som et mål på hvor effektiv bygningen er løst, på godt og vondt. Når nettoarealet er oppgitt i konkurranseprogrammet vil en lav brutto/netto-faktor selvfølgelig også gi et lavt totalt areal og dermed vil totalprisen gå ned. Det betyr også at bygget har lite areal avsatt til korridorer, uformelle møteplasser og andre fellesarealer, og at alle deler av planløsningen er løst så knapt som mulig.

I konkurranseprogrammet er det ytret et ønske om en lav brutto/netto-faktor, antydningsvis ned mot 1,4. Til sammenligning er det i det nye vikingtidsmuseet planlagt med en brutto/nettofaktor på 1,7. Å få en lavest mulig brutto/netto-faktor burde ikke være det eneste virkemiddelet for å få til et rimelig og vellykket bygg. Man kan jobbe med arealeffektive løsninger der man undersøker sambruk og fleksibilitet mellom ulike rom, men da er det samtidig viktig at helheten gjennom brukbarhet, lesbarhet, romlighet og orientering for ansatte og besøkende ivaretas. Arealeffektiviteten skal ikke gå ut over det funksjonelle eller legge store begrensninger på mulighetene for å legge til rette for gode dagslysforhold og siktlinjer.

Vår løsning for administrasjonen er et godt eksempel på det. En stor oppgave i den daglige driften når museet kommer på plass er digitalisering av museets gjenstander. For å få en lav brutto-netto faktor kunne man løst administrasjonen med direkte adkomster fra utstillingsrommet. En digitalisering av museets gjenstander vil føre til aktiv bruk av magasinene, vi valgte derfor å ha en egen gangsone for administrasjonen. Dette gjør at gjenstandsmottak, fotoatelier, magasiner, kontorer og resepsjon er godt knyttet sammen, og fungerer uavhengig av publikumsarealene.

Fleksibilitet

Arealeffektivitet henger tett sammen med fleksibilitet. For å oppnå miljøvennlige og bestandige løsninger blir det viktig å oppnå en hensiktsmessig planløsning som legger til rette for sambruksløsninger. Det vil være mulig å spare plass ved å slå sammen rom som i programmet står oppført som separate enheter. Fleksibilitet, sammen med generalitet og elastisitet, er alle begreper som beskriver bygningens tilpasningsdyktighet. Tilpasningsdyktige bygg kan normalt sies å være miljøvennlige bygninger, siden det kreves mindre ressurser for å tilpasse dem til nye brukerkrav gjennom endring eller tilbygg.

Fleksibilitet er mer enn skyvedører mellom rom. Vi ser på fleksibilitet i dette prosjektet på flere nivåer, fra en fleksibilitet i utstillingslayout, til sambruksløsninger mellom tilstøtende rom, til å planlegge rom slik at de kan brukes til et bredt spekter av aktiviteter og til å være fleksibel for senere utbygging og robust nok for justering i videre prosjekteringsfase.

I merknadene til romprogrammet er det listet opp flere spesifikke ønsker om sambruk og nærhet mellom ulike deler av programmet. Generelt burde publikumsarealer som møterom, auditorium og kafeteria kunne brukes fleksibelt, etter behov for størrelse på arrangementer og møter, og det burde legges til rette for at rom kan brukes både separat og slås sammen ved behov slik at ulike arrangementer kan foregår samtidig.

Avhengig av hvordan man plasserer program i planen ser vi at det kan oppstå en konflikt mellom de særskilte ønskene for plassering og sambruk av visse deler av programmet og ønske om en planløsning som kan gi en god løsning for en senere utvidelse i byggetrinn 2.

Takform

I konkurranseprogrammet står det oppført som en byggespesifikasjon at bygget ikke skal ha flatt tak. Dette på bakgrunn av tekniske og framtidige vedlikeholdsmessige årsaker og at det informeres om at området kan ha store snømengder om vinteren. Vi mener det er flere eksempler på bygninger som kan ta inn over seg utfordringene som nevnes her og samtidig ha flatt tak. Vi stiller spørsmålstegn til om det er for tidlig å sette en slik føring i konkurranseprogrammet.

Selvfølgelig er det åpent for å utfordre konkurranseprogrammet på dette punktet, men siden det står oppført som en spesifikasjon i programmet skal det mye til for å overbevise oppdragsgiver, som er representert i juryen, om at det vil fungere med flatt tak gjennom et konkurranseforslag siden de allerede har en oppfatning om at tak med vinkel er den eneste riktige løsningen.

Lokalisering

I arbeidet med konkurranseforslaget tok vi i stor grad for gitt tomtens begrensninger. Konkurranseområdet virker som et fornuftig sted å plassere et nytt museumsbygg, i umiddelbar nærhet til det eksisterende Finnetunet, fylkesveien og med fine landlige omgivelser ved elva. Likevel kan man tenke seg at en lokalisering enda tettere på Finnetunet kunne gjort koblingen mellom disse enklere og tydeligere. Ved angitt konkurranseområde må man krysse både elven og fylkesveien for bevege seg mellom avdelingene. Det kom også frem på befaringen at det var uaktuelt å flytte bygningene på Finnetunet selv om dette kunne vært en interessant løsning ved å f.eks flytte bygningene nord for konkurranseområdet, nærmere Kverndammen.

Kilder

Konkurranseprogrammet

Artikkel på nettstedet museumsnytt
(https://museumsnytt.no/skogfinsk-
folkekrav-om-museumsbygg/)

Stedsanalyse

Nytt Norsk Skogfinsk Museum på Svullrya

Diplomoppgave, høsten 2017

Kenneth Larssen Lønning
Jonas Velken Kverneland

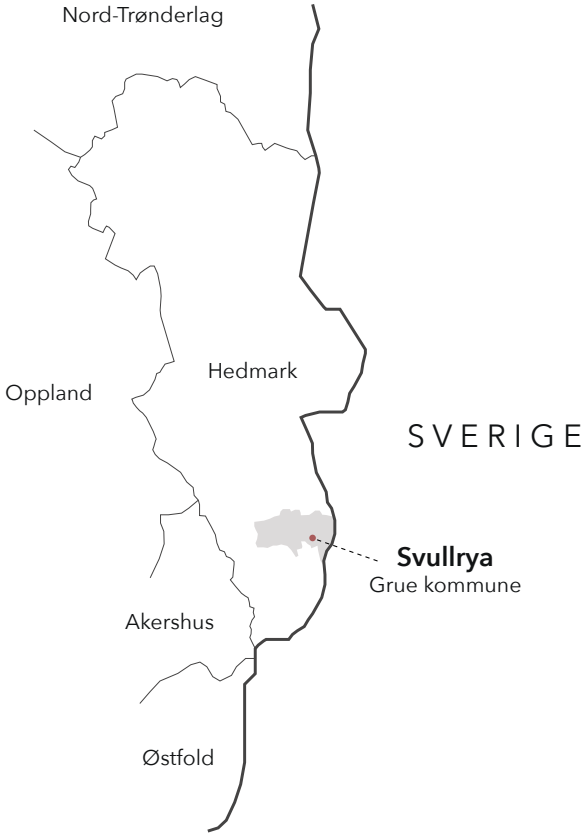
Nord-Trønderlag
Hedmark
Oppland
SVERIGE
Svullrya
Grue kommune
Akershus
Østfold

Svullrya

Svullrya ligger i Grue kommune i Hedmark ved elva Rotna. Det er et lite sted med museum, butikk, bilverksted, barneskole, barnehage, bensinstasjon med kafeteria og overnatting, samt Grue Finnskog kirke. Det bor omlag 250 personer i Svullrya. Svullrya utviklet seg fra slutten av 1800-tallet til det største tettstedet i den norske delen av Finnskogen og regnes idag som senteret for finnekulturen på Østlandet.

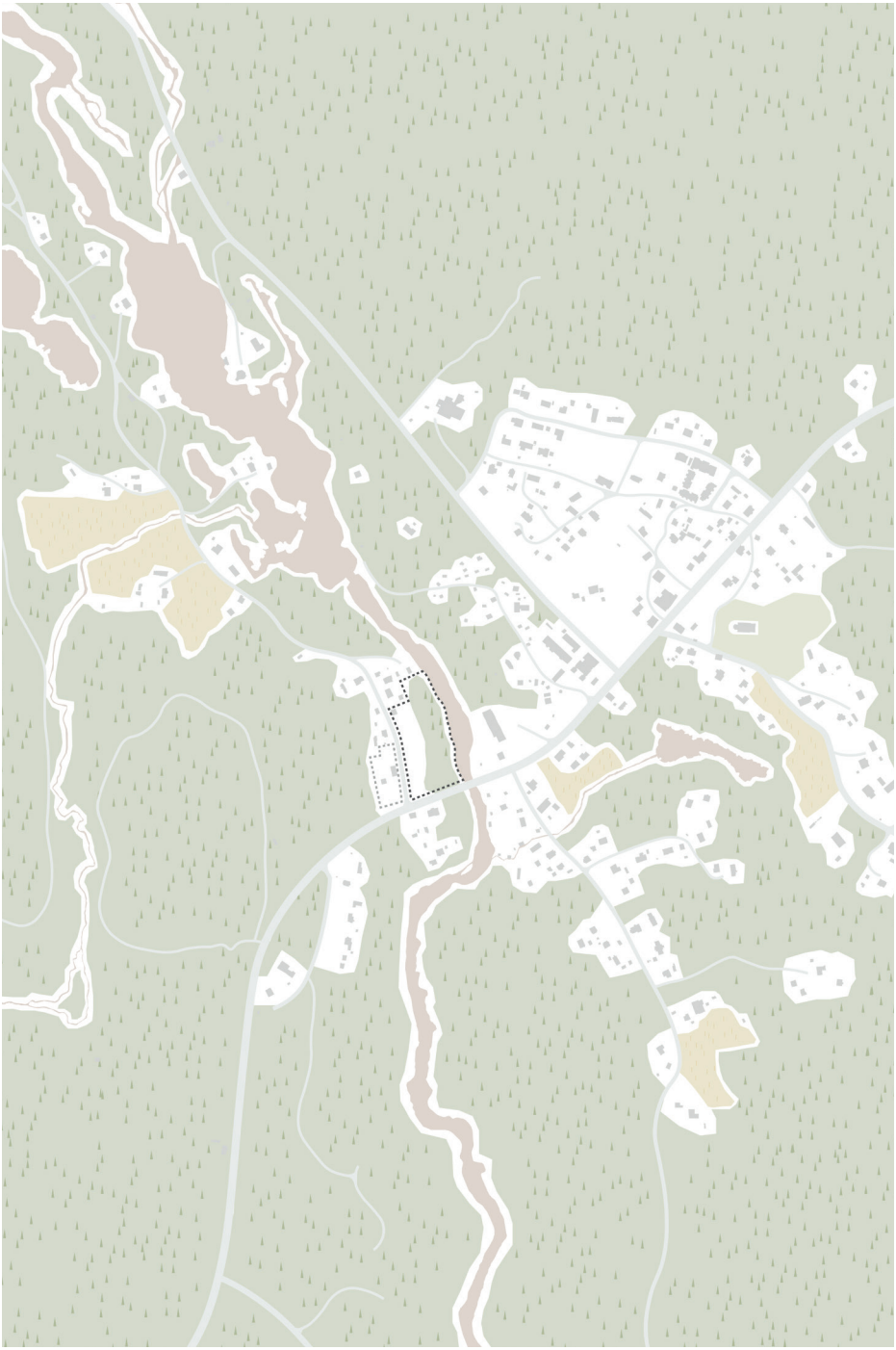

Konkurranseområdet

Konkurranseområdet ligger ved elva Rotna, ved innkjøringen til Svullrya fra vest, tett inntil fylkesvei 201. Museets totale tomteareal fortsetter nordover langs Rotna til Kverndammen. Bygget tenkes plassert godt synlig fra hovedvegen, med elva som nabo.

Tomten har et flatt platå til venstre, og skråner slakt ned mot elva Rotna. Tomteområdet market med grå stiplet strek vest for konkurranseområdet er satt av til areal for parkering.

Beliggenheten har et potensiale på ca. 2 millioner mennesker i en avstand som gjør dagsbesøk mulig.

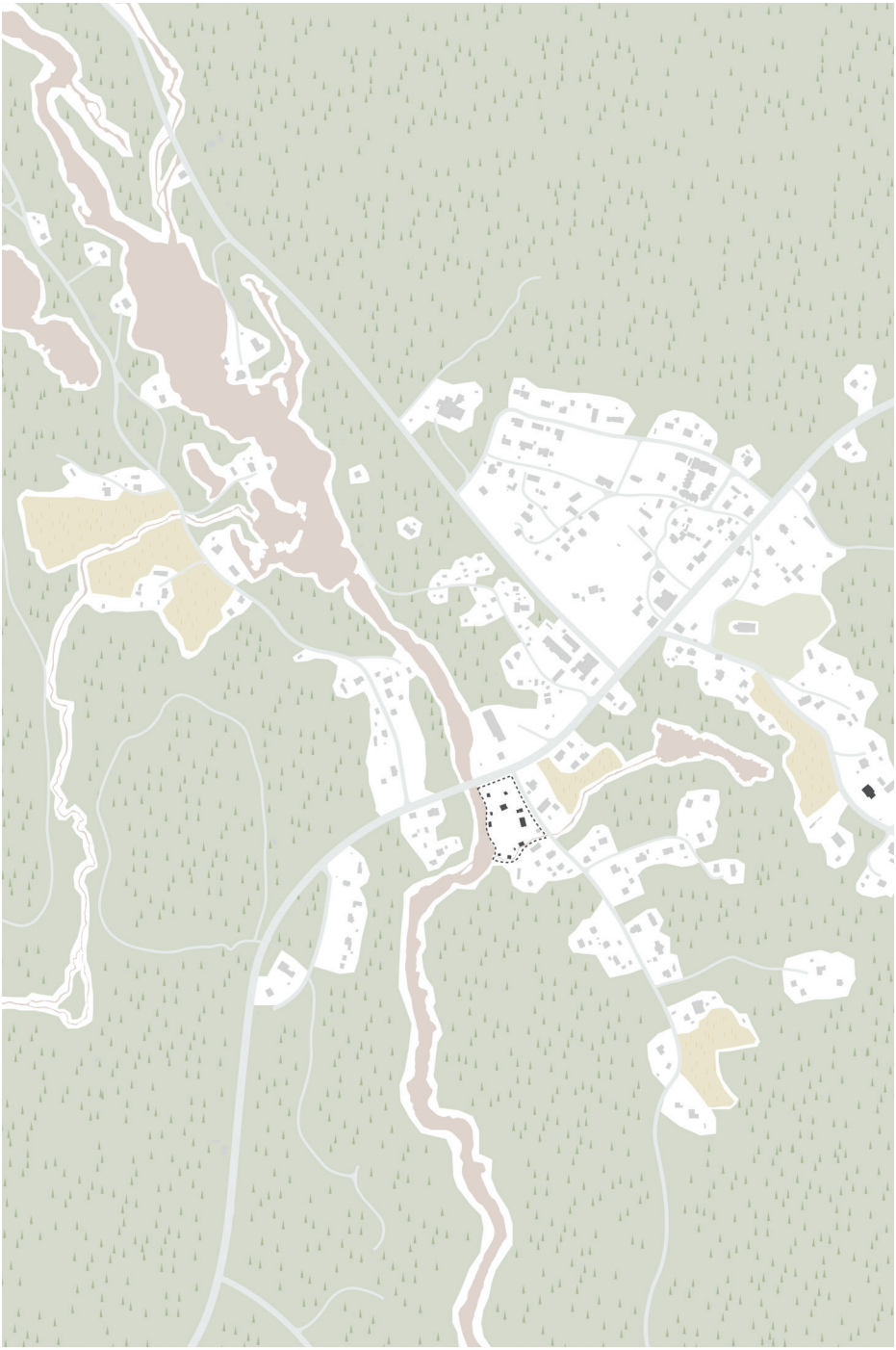

Finnetunet

Finnetunet er et friluftsmuseum etablert i 1942 og er en del av Norsk Skogfinsk Museum. Museet har også to avdelinger i andre kommuner, men hovedsetet til museet ligger i Svullrya. Det er Norsk Skogfinsk museums oppgave å dokumentere, bevare og formidle historien og kulturen til skogfinnene.

Finnetunet er et finnetorp som består av bygninger og gjenstandssamlinger som viser byggeskikk, gårdsmiljø og levekår på 1900-tallet. Bygninger har blitt flyttet til museet og gjenreist for å skape et helhetlig tun.

Bygningsmiljøer og -funksjoner på Finnetunet er spesielle for området og skiller seg fra den norske kulturen. På Finnetunet er det røykstua, røykbadstua og ria som er unike og særpregede. I tillegg er det en smie og låve på tunet.

På Finnetunet arrangeres flere arrangement i løpet av sommeren, og museumsbutikken ligger i den såkalte svenskestua ved siden av røykstua.

I dag leier Norsk Skogfinsk Museum gamleskolen på Svullrya som administrasjon for sin virksomhet og har fra før ikke et eget museumsbygg. Gamleskolen ligger et stykke unna Finnetunet, på østsiden av Svullrya.

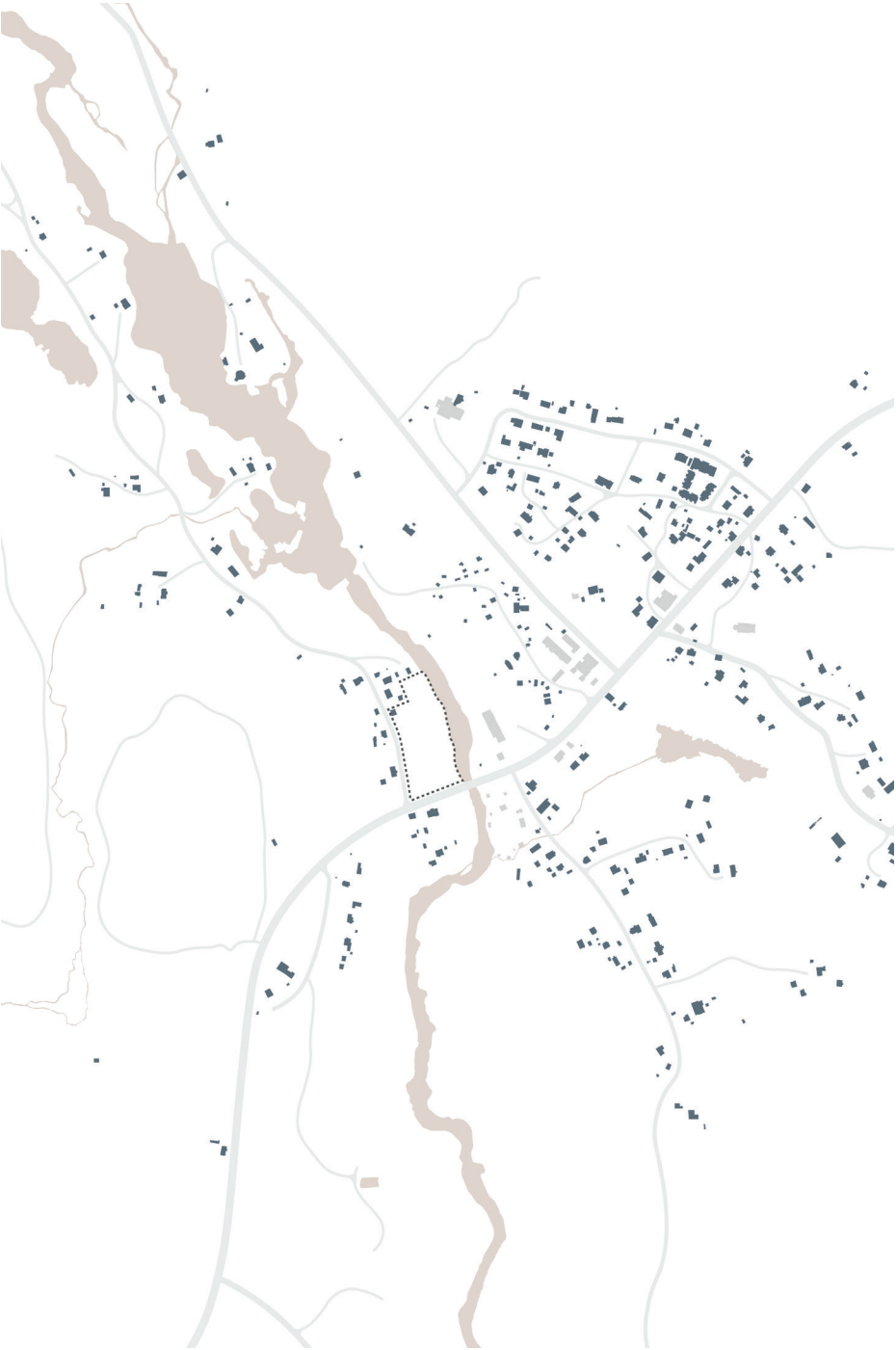

Bolig

Svullrya preges av en- og to-etasjers eneboliger. I dag bor det omlag 250 personer på tettstedet, men det er en økende strøm av turisme.

Næring

Svullrya har en søndagsåpen Joker-butikk, kirke, barnehage, kro og motell, bensinstasjon, skinnbutikk og en ulike lag og foreninger i tillegg til å være hovedsete for Norsk Skogfinsk Museum. Svullrya sentrum er preget av utflytende parkeringsområder og asfaltflater.

Bilvei

Konkurranseområdet ligger tett inntil fylkesvei 201 som er den naturlige veiforbindelsen mellom Oslo/ Kongsvinger og Sverige og mellom Hamar og Sverige. Fylkesveien har en trafikktetthet på 650 biler per årsdøgn, inkludert en del tungtrafikk.

Storbergsvegen følger tomtas vestre del. Det er en gjennomfartsvei og tenkt som innkjøringsvei til det nye museumsbygget.

Svullrya ligger 26 km fra Kirkenær, 42 km fra Kongsvinger, 134 km fra Oslo og 11 km fra svenskegrensen.

Kollektivtilbud

Langs fylkesvei 201 er det et busstopp i umiddelbar nærhet til konkurranseområdet.

Rotna

Rotna er en elv i Hedmark fylke som renner gjennom kommunene Åsnes, Grue og Kongsvinger før den renner inn i Värmland i Sverige der den skifter navn til Rottnan. Elva har et nedslagsfelt på 282 km^2.

I dag er elva fredet gjennom verneplan IV for vassdrag. Det er mange kulturminner, særlig knyttet til finsk bosetting, fløting og sagdrift som har satt sitt preg på Rotna.

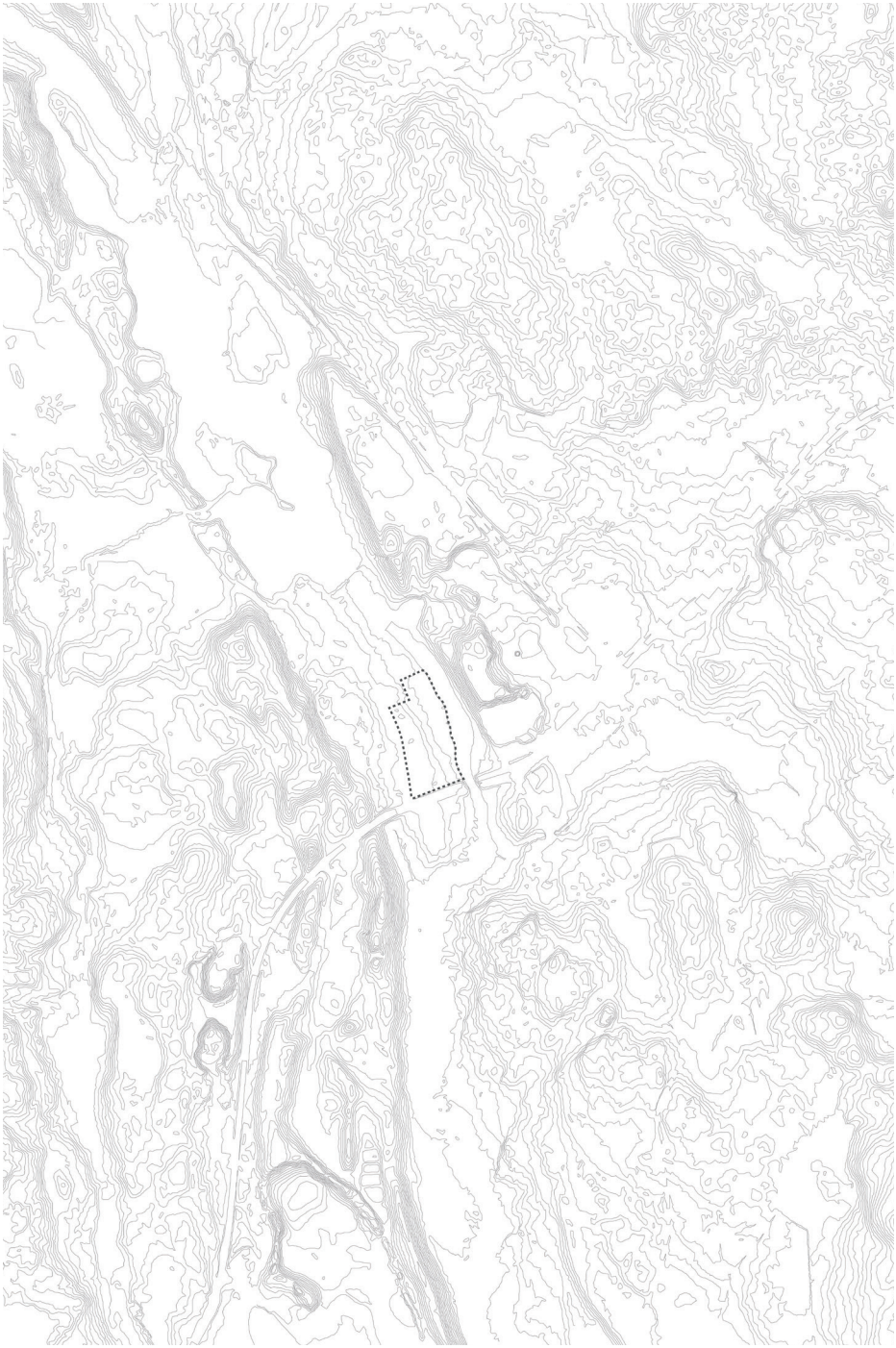

Topografi

Konkurranseområdet og elva Rotna ligger mellom to høydedrag som strekker seg i nord-sør gående retning. Høydedragene er med på å ramme inn elven og landskapsrommet på en tydelig måte.

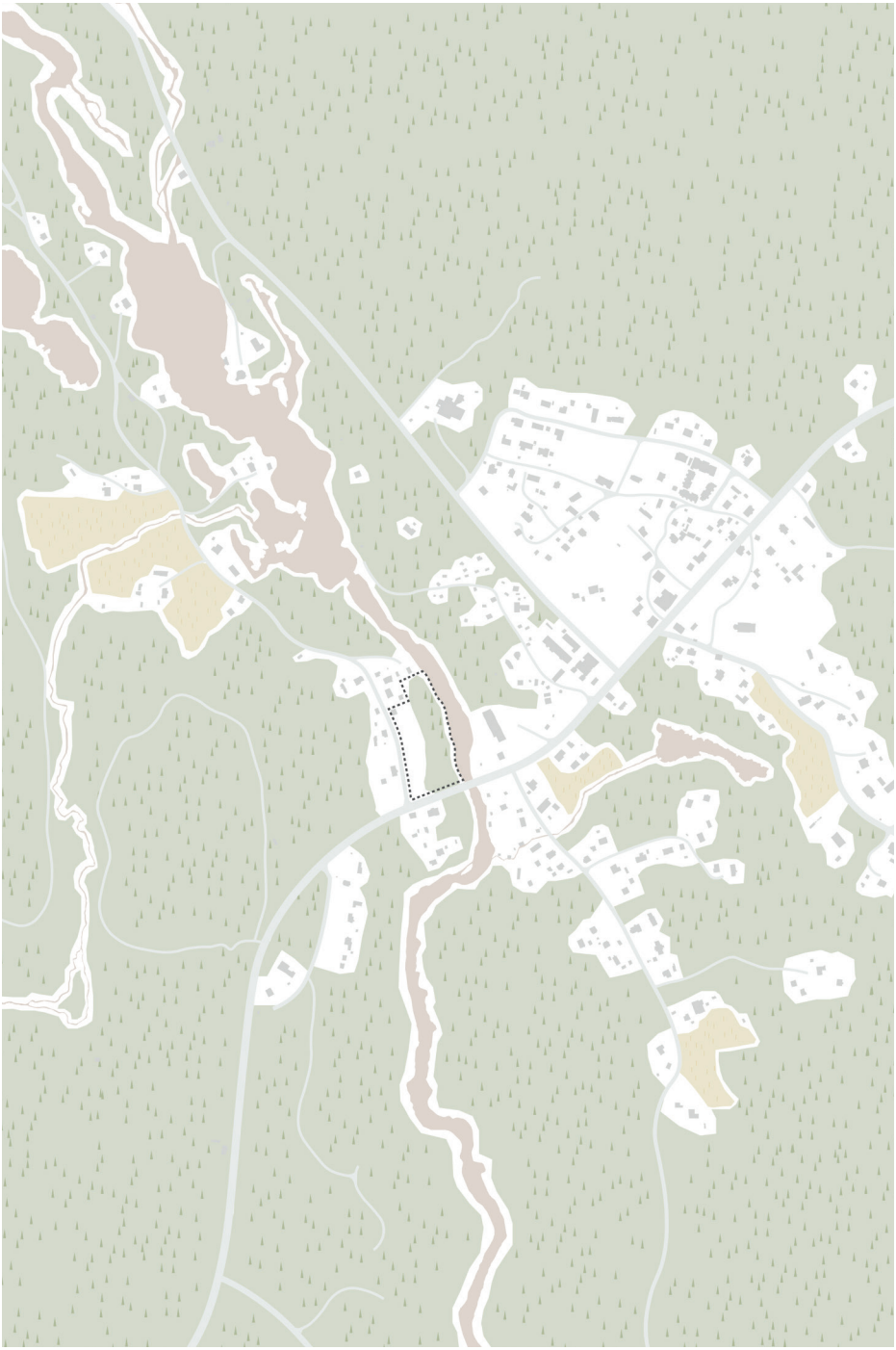

Skog- og landbruk

En stor del av næringslivet i Grue kommune er basert på produksjon og videreforedling av jord- og skogbruksprodukter. Hedmark er landets største skogbruksfylke og størrelsen på fylkets produktive skogsareal utgjør 1/5 av Norges skogsareal.

Finnskogleden

Finnskogleden er en kultur- og villmarkssti på 240 km som strekker seg gjennom Finnskogen, både på norsk og svensk side av grensen. Den går fra Morokulien i Eidskog i sør til Søre Osen i nord, blant annet innom Svullrya.

Leden følger gamle ferdselsveier mellom de gamle finntoppene på Finnskogen og gir derfor innblikk i den gamle finnekulturen i tillegg til store naturopplevelser som området har å tilby. Langs leden er det forbindelser til andre turstier og flere overnattingssteder.

Skogfinsk kultur og historie

Nytt Norsk Skogfinsk Museum på Svullrya

Diplomoppgave, høsten 2017

Kenneth Larssen Lønning
Jonas Velken Kverneland

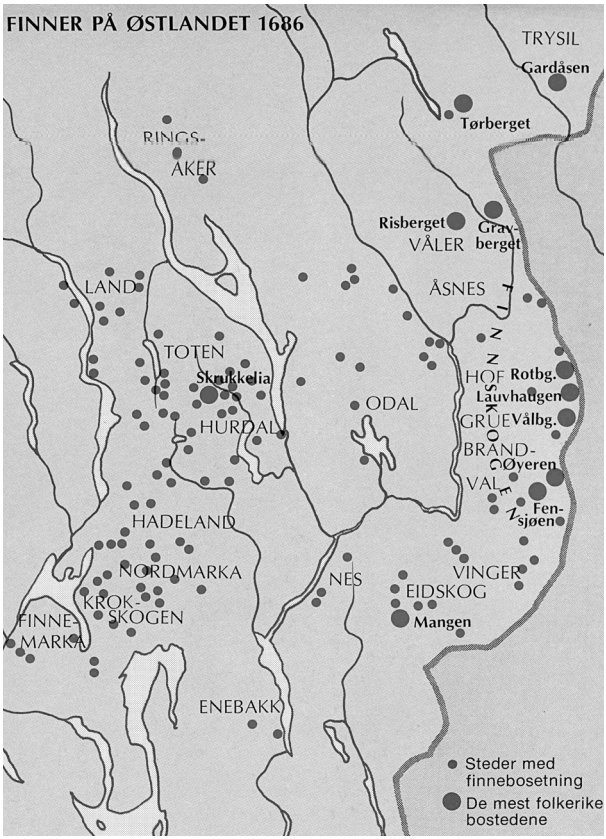

Finner på østlandet 1686

Opphav og innvandring til Norge

Skogfinnene er en minoritet som har sitt opphav fra Finland og særlig Savolaks-området, syd-øst for Tampere. Navnet skogfinne kommer fra finnene som som slo seg ned i skogområdene langs den svensk-norske grensen i løpet av hundreårsperioden fra ca 1575 - 1660. Skogsområder vi i dag kjenner som Finnskogen.

Utvandringen fra Finland, som på denne tiden var underlagt Sverige, hadde flere årsaker. Det var oppstått krig mellom Russland og Sverige, det var stridighet adelen i mellom, overbefolkning førte til hungersnød og det var mangel på skogområder som kunne brukes til svedjebruk, skogfinnenes hovednæringsvei.

«Trälar under penningen» av Eero Järnefelt

"Skogfinnene Hugger likesaavel di bedste som di udygtige Trær til deres Roug og Roesæd: overfarer saa det ganske Land, rotter sig sammen til 20, 30 og mere, saa di ere nu formidabel for Almuen"

Fogden i Solør, 1665

Svedjebruk

Det var en enkel, men arealkrevende form for jordbruk. Alt av trær i utvalgte skogområder ble felt og lå til tørk i opptil to år, før området ble brent. I det næringsrike askelaget ble det sådd svedjerug - en toårig rugsort. Svedjebruket gav svært store avlinger, sammenlignet med avlinger av bygg og havre i åkerbruk. Men for hver svedje ble det som regel bare tatt én avling, noe som førte til at svedjebrukerne stadig tok i bruk nye skogarealer.

På let etter nye skogsområder, flyttet skogfinnene seg vestover mot Sverige hvor de fikk tillatelse til å rydde og bygge i statsskogene. Antallet skogfinner i Sverige økte raskt, noe som ikke ble tatt godt i mot av de svenske bøndene. Utover på 1600-tallet etter hvert som bergverksdriften ble fremtredende ble det lagt ned forbud mot svedjing. Nå skulle tømmer prioriteres til jernverkene og sagbrukene.

I tiden etter så man skogfinnene flytte seg videre til Norge. Den første innvandringen i Norge er festet til Store Røgden, like ved Svullrya i Grue kommune. Her var det fortsatt uklart hvem som eide de store skogsområdene, og skogfinnene levde isolert her med liten kontakt med storsamfunnet.

Skogfinneplassen Mikkelrud i Akershus

Fornorskingspolitikk

Etter hvert kom skogene i private hender og bøndene ble husmenn og leilendinger. Svedjebruk pågikk til rundt starten på 1800-tallet, men gikk gradvis over til åkerbruk. I kampen om tilværelsen forsvant den finske identiteten litt etter litt. Kongen beordret skogfinnene til å bli bofaste og oppføre seg som nordmenn.

Nasjonsbyggingstiden etter 1814 var preget av fornorskingspolitikk og negative holdninger ovenfor minoriteter. Myndighetene registrerte skogfinnene med etternavn basert på fars fornavn og deres finske slektsnavn ble neglisjert. Den finske navnekulturen forsvant. Skogfinnene lærte seg svensk eller norsk og ble tospråklige. Det å ha finske aner ble oppfattet som negativt, og mange gjorde sitt beste for å skjule sitt kulturelle og etniske opphav.

Skogfinnene ble assimilert inn i den svenske eller norske kulturen, en prosess som var nærmest fullstendig fullført ved begynnelsen av 1900-tallet.

Åsta Holth

Republikk Finnskogen

På 1940-tallet opplevde den skogfinsk kulturen en oppsving. Forfattere som Dagfinn Grønoset, Martin Vestlien og Åsta Holth behandlet skogfinnenes liv og historie. Åsta Holth var selv av skogfinsk slekt og var svært opptatt av å ta vare på det som fantes av finsk tradisjon og kultur på Finnskogen. Holths romantrilogi «Kornet og freden», «Steinen blømer» og «Kapellet» skildrer detaljert hvordan de finske innvandrerne levde på Finnskogen fra 1600-tallet og i hundreårene fremover. Trilogien følger finneparet Paavo Tyyskiäinen og Kerttu Mullikka og etterkommerne deres.

Revitaliseringen av den skogfinsk kulturen fortsatte, og i 1970-årene økte interessen for det finske språket, bruk av finske døpenavn og skilting med finske stedsnavn. Det ble også en økt kontakt og informasjonsdeling mellom skogfinske organisasjoner i Norge, Sverige og Finland. Åsta Holth var sentral i dette arbeidet. Hun var styremedlem i lokalmuseet Finnetunet (hun testamenterte huset sitt til museet før hun døde) og hun tok initiativ til feiring av den skogfinsk kulturen med den årlige festivalen Finnskogdagene.

Finnskogdagene er en tredagers kulturfestival som har vært arrangert i Svullrya siden 1970. Under åpningen av festivalen erklæres Finnskogen som «selvstendig republikk» for tre dager. I de tre dagene har Finnskogen sitt eget flagg (kors som det norske, men med korset lengst borte fra flaggstangen i fargene grønt, hvitt og svart). Åsta Holth var selv president så lenge hun levde.

Finnetunet på Svullrya

Norsk Skogfinsk Museum

I 2005 ble Norsk Skogfinsk Museum etablert i Grue Finnskog i Hedmark for å dokumentere historien og kulturen til skogfinner i Sør-Norge. I 2007 ble museet omdannet til en stiftelse.

Museet består av fire avdelinger; Gruetunet museum (etablert 1942), Finnetunet (etablert 1942), Austmarka Historielag (etablert 1977) og Åsnes Finnskog Historielag (etablert 1990). Museumssamlingen omfatter 30 driftsbygninger og 158 antikvariske museumsbygninger, blant annet tre gårdsanlegg og enkeltbygninger av røykovnstype; røykstue, rie (tørkehus for korn) og røykbadstuer. Ellers omfatter samlingen blant annet skolestuer, bedehus og skogskoier.

Av samlinger finnes 32 000 gjenstander, 252 000 foto, 50 000 enheter i bibliotek samt arkivsamling med 450 arkiver og i tillegg kart, tegninger og billed-/kunstsamling. Norsk Skogfinsk Museum har også et skogfinsk lydarkiv med intervjuer om skogfinske musikktradisjoner.

Bruksgjenstander av bjørkenever

Kulturtradisjoner

De mest karakteristiske trekkene ved skogfinsk kultur er språket, byggeskikken og jordbruksteknikken. I tillegg har skogfinnene ofte blitt forbundet med mystikk og magi. Dette stammer fra den sjamanistiske naturoppfatningen som er felles for finsk-urgiske kulturer. Den sjamanistiske naturoppfatningen kommer til uttrykk gjennom ritualer, besvergelser og spesielt symbolbruk, som man ser risset inn i husvegger for å beskytte mot onde makter.

Skogfinnene har alltid vært opptatt av å utnytte materialer fra skogen. Fletting av bjørkenever har lange tradisjoner og synes å ha kommet til Norge med tilflyttingen av skogfinnene. Fletteteknikken brukes til å lage konter (ryggsekker), sko og andre bruksgjenstander. Skogfinnene har også en rik sang- og musikktradisjon med røtter i gammel finsk runesang. Dette er en tradisjon som fortsatt står sterkt på Finnskogen i dag.

Husene på Helgeberget, tegnet på grunnlag av oppgitte mål i branntakst 1886

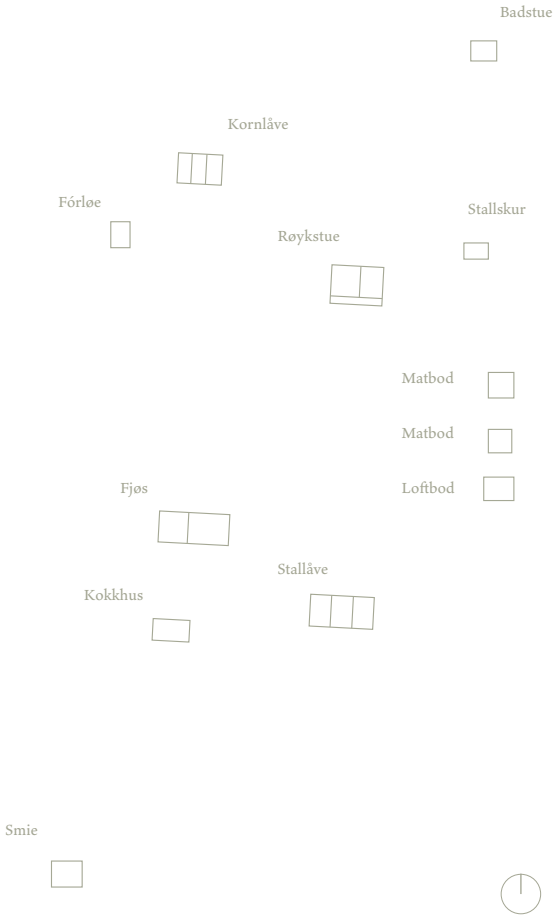

Byggeskikk

Skogfinnene brakte med seg finsk byggeskikk som skilte seg fra både norsk og svensk byggeskikk. De viktigste karakterbygningene var røykstua, badstua og ria. Bygningene var ofte plassert i tunformasjoner, men langt mer spredt og vilkårlig plassert enn i de norske- og svenske bygdene. Bygningene ble varmet opp ved bruk av røykovn. Røykovnen skapte betydelige forutsetninger og konsekvenser for både byggeskikk, bomiljø og levevis. Svedjebruket var også førende for utviklingen av byggeskikken.

Røykovner er store natursteins-ovner uten skorstein ofte murt oppå en plattform av laftede stokker, kalt ovnsbanken. Ovnsbanken fungerer som arbeidsbenk, og en fordypning i banken brukes til oppbevaring av glør under et askelag for neste dags opptenning i ovnen. I middelalderen var bruk av røykovn vanlig i hele Norden, men finnene utviklet teknologien lengst og bevarte bruken lenger.

Siden røykovnen ikke har skorstein, velter røyken ut i rommet. Det finnes to konstruksjonsmessige typer av røykovner; røysovner og kappeovner. Kappeovnen er murt med bindemiddel og er vanligst i røykstuene, mens røysovnen er tørrmurt, og vanlig i badstuene.

De to hovedtypene, med sin prinsipielle forskjell i konstruksjon og varmeeffekt, er utviklet for å dekke ulike bruksformål. I motsetning til en åpen peis som gir strålingsvarme så lenge den brenner, er det magasinet av stein som lagrer og avgir varme fra røykovnen. Ved å bygge disse magasinene på ulikt vis, kan man skreddersy varmeeffekten for ulike formål; langvarig varme på romtemperaturnivå i røykstua, ekstremt høy temperatur i badstua og langvarige tørketemperatur med minimum brannfare i ria.

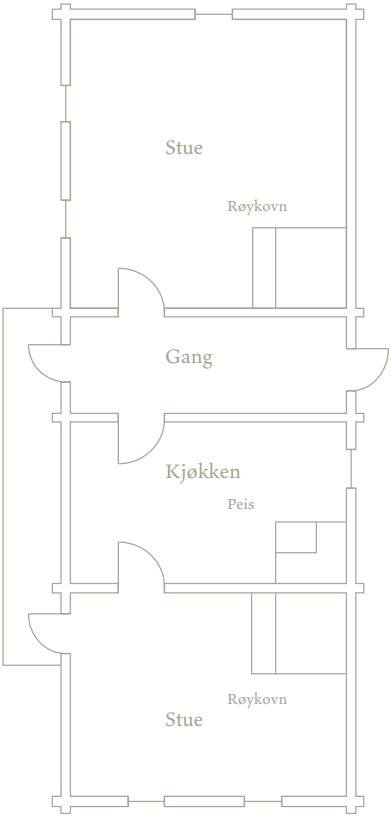

Rekonstruerte grunnplaner for røykstua på Rotneberget fra 1831

Røykstue

Røykstuer ble bygget frem til ca 1850, men få er bevart. En røykstue er et bolighus uten skorstein. Det vil si at røyken fra røykovnen går ut i rommet, stiger opp og avgir en stor del av sin varme til de massive materialene i innertaket og øverste del av tømmerveggene. Innertaket bidrar dermed til å stråle varme ut i rommet, noe som fører til en jevn varme i motsetning til strålingsvarmen fra en åpen peis.

Mange røykstuer har langt større takhøyde enn andre skandinaviske bolighus for å håndtere at all røyken kommer ut i rommet. Innertaket er ofte brekt over to eller flere kraftige bæreåser, slik at taket er høyest på midten med skrånende takplater ned mot langveggene som kan lede røyken opp. Røyken som legger seg oppe ved innertaket kontrolleres ved hjelp av ventiler langs gulvet og en røykkanal som kan føre røyk ut gjennom loftet.

Røykkanalen går ut gjennom yttertaket og er beskyttet mot regn med den karakteristiske «røykhatten» som hindrer regn for å komme inn i rommet. I den tradisjonelle norske røykestua var røykkanalen en større luke som kunne åpnes for å slippe ut røyk eller brukes som lysinnslipp.

En rie-bygning tegnet på grunnlag av tekstlige beskrivelser

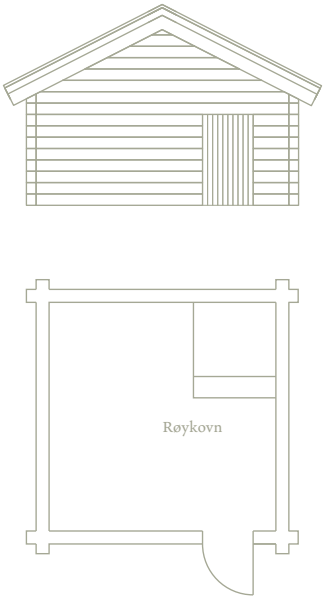

Rie

Ria er en bygningstype som er særlig tilknyttet til den finsk-urgiske kulturen. I skandinaviske finnbygder er ria skogfinnenes tørke- og treskehus spesielt tilrettelagt for svedjerugen. Ria har ofte ett rom, med stor takhøyde, for å gi plass til tørking av stående rugband. Rommet kunne være opp til 4 meter. Rugbandene sto stablet til tørk på et glissent gulv av løse raier et par meter over gulvet. Gulvet var solid og tett for å kunne brukes til å treske rugen etter tørking. Døra var plassert på gavlveggen, med ovnen i hjørnet på én av sidene innenfor døra.

Rieovnen, en kombinasjon av røys- og kappeovn, reduserte brannfaren. For å ytterligere unngå brannfare, ble det fyrt med bjørkeved som spraket og gnistret mindre. Bjørkeveden gav også mindre røyk og satt dermed mindre røyksmak på ruget. Riene var kvadratiske i grunnflaten, mellom 4-7 x 4-7 meter, og ofte bygget som enslige hus på svedjer som lå langt fra gårdstunet. Hustypen forsvant forholdsvis raskt etter at svedjebruket tok slutt.

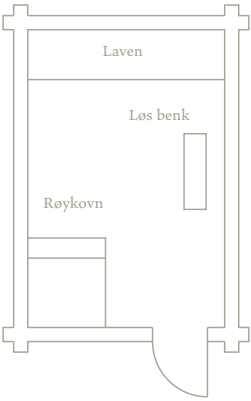

Røykovnbadstua på Nedre Øyeren er fredet av riksantikvaren

Badstuen

Den tradisjonelle røykbadstua i skogfinsk kultur i Skandinavia har bading som primærfunksjon. Dette er styrende for utformingen av interiøret. Røykovnen er plassert i et av hjørnene innenfor døra. Døra sitter oftest på gavlveggen, og benken, kalt laven, er plassert tvers over rommet langs bakre gavlvegg.

Laven sitter vanligvis så høyt oppe på veggen at det bare er en knapp meter igjen til innertaket - egnet til sittehøyde. For å komme opp til laven brukes en stige, som i eldre tid var en grov stokk med uthogde trappetrinn. På langveggen på motsatt side av ovnen var det ofte plassert en løs benk som et alternativ til den høye temperaturen oppe på laven. Hvis badstua har laven som er dypere enn 1 meter, eller hvis badstua har flere laver - enten over hverandre eller langs langveggene, tyder det på at badstua primært har vært tilrettelagt for tørking av korn.

Badstua er konstruert i laftet tømmer og er ofte svakt rektangulære med en grunnflate på 3,5 - 5 meter x 4 - 6 meter. Røykovnen er en røysovn av naturstein, som opparbeides med ulike typer konstruksjonsprinsipper for ulik varmeeffekt.

På grunn av den store brannfaren, er badstua plassert i god avstand til de øvrige husene på gården. Men badstua er likevel en del av tunmiljøet. På 1980-tallet ble mange røykbadstuer restaurert, flere av disse har allerede brent ned.

Kilder

Norsk Skogfinsk Museum,
https://no.wikipedia.org/wiki/Norsk_Skogfinsk_Museum

Røykstue,
https://no.wikipedia.org/wiki/Røykstue#cite_note-10

Skogfinner,
https://no.wikipedia.org/wiki/Skogfinner

Svijordbruket,
https://no.wikipedia.org/wiki/Svedjebruk

Røykovn,
https://no.wikipedia.org/wiki/Røykovn

En levande Finnskog- vårt felles ansvar,
Slutrapport ISBN 978-82-91326-23-8

Prosess

Nytt Norsk Skogfinsk Museum på Svullrya

Diplomoppgave, høsten 2017

Kenneth Larssen Lønning
Jonas Velken Kverneland

Introduksjon

I vår diplomoppgave har arkitektkonkurransen vært fokus for arbeidet. Forarbeidet har belyst hvorfor vi gjorde nettopp det, men kort fortalt handler det om å lære seg å takle uforutsigbarhet, sette seg raskt inn i komplekse situasjoner og finne gode svar på et gitt program. For å oppnå dette i studiesammenheng, valgte vi å utsette valg av oppgave helt til semesterstart. I tillegg hadde vi som mål at vi skulle levere prosjektet som et bidrag til konkurransen. Dette ble på mange måter vår «mid-term», selv om innleveringen var så sent som 10. November. Vi deler derfor prosessen vår inn i to deler; før innlevering av konkurransen og etter innlevering av konkurransen.

Det var ikke et mål å gjøre store endringer for endringens skyld etter innlevert bidrag. Men heller utnytte muligheten til å reflektere over arbeidet vi hadde gjort, og gjøre justeringer der vi ikke hadde kommet langt nok. Praktiserende arkitekter opplever nok til stadighet å ikke komme i mål med konkurranseforslagene sine. Begrensninger i både tid, økonomi og kapasitet gjør at man må gjøre prioriteringer og kompromisser. Når bidraget blir levert, blir prosjektet raskt satt bort til fordel for nye prosjekter. Dette kan vel sies å ofte være tilfelle i studiesammenheng også. Det var derfor en interessant øvelse å gjøre betraktninger om sitt eget prosjekt i etterkant av innleveringen.

Foto — Fra andre siden av elva. Tomta på venstre side

Før innlevering av konkurransen

—

24. august ble konkurransen om nytt norsk skogfinsk museum kunngjort på Doffin og NALs sine nettsider. Den relativt tidlige kunngjøringen muliggjorde en god fremdrift mot innlevering, med mulighet for å sette seg godt inn i situasjonen. Konkurransedokumentene inneholdt romprogram, intensjoner, historisk bakgrunn for både museet og skogfinnene som minoritet og foto fra stedet. Vi satt ivrig i gang med å sette oss inn i materialet.

Oppstartsseminar og befaring

13. september var det oppstartsseminar og befaring på tomta på Svullrya. Her fikk vi møte representanter fra museet som presenterte skogfinsk kultur, etterfulgt av en gjennomgang av konkurranseprogrammet. Etter det var det spørsmålsrunde, uten at det kom frem noe særlig av betydning. Representantene fra museet tok oss med en tur på tomta og innom Finnetunet. Vi fikk tatt bilder av både tomt, bygg og museumsgjenstander. På befaringen noterte vi oss at arkitektkontorene Kåmmån, Eriksen Skajaa og Sanden Hodnekvam var til stede. Spennende!

I tiden etter befaringen hadde vi fokus på å gjøre en overordnet stedsanalyse og å sette oss inn i skogfinnenes kultur og historie. I tillegg begynte vi å systematisere romprogrammet for å finne ut hva oppdragsgiver mente burde henge sammen, og hvilke sammenhenger og potensialer vi selv så. Vi begynte også å tilnærme oss stedet og tomta gjennom skisser. Fristen for å stille spørsmål til konkurransegrunnlaget var 6. oktober. 14. oktober ble det lagt ut svar på hele 161 (!) spørsmål. Der kom det frem flere ting vi hadde registrert selv, som for eksempel at de 60 m² som ikke hadde blitt gjort rede for hva var i romprogrammet var en utvidelse av biblioteket i byggetrinn 2. Det kom også frem enkelte ting om museets gjenstandsbeholdning, reguleringsspørsmål i forhold til avstand fra bilvei og den daglige driften.

Foto — På tomta, østover mot elva Rotna

Potensial og utfordringer

Etter å ha vært på befaring, satt oss inn i konkurranseprogrammet, konkurranseområdet og bakgrunn for konkurransen så vi både potensiale og noen utfordringer ved oppgaven.

Konkurranseområdet ligger veldig fint til langs elva Rotna og det ligger et stort potensiale i å forholde seg til elven og landskapet på denne siden av tomten. Konkurranseområdet har også svært gode solforhold ved at tomten ligger i et åpent landskap med få eller ingen bygninger eller høydedrag som skygger for området. Plasseringen langs fylkesvei 201 gjør at et nytt museumsbygg kan bli svært godt synlig for forbipasserende. Konkurranseområdet ligger i kort avstand til det eksisterende friluftsmuseet Finnetunet, men det ligger også en utfordring i at konkurranseområdet ligger på motsatt side av fylkesveien. Det blir viktig å finne en god måte å koble disse to museumsavdelingene sammen.

Selve tomten består av et stort flatt område mot sørøst som egner seg godt for ny bebyggelse. På befaringen oppdaget vi en fin kvalitet i direkte tilknytning til tomta. ut fra tomten gikk det en gjengrodd traktorsti gjennom skogen, som hektet seg på en sti som tok oss over elva ved Kverndammen. Kanskje kan museet være en del av en vandring i landskapet?

Noe av utfordringen i konkurransen kan sies å ligge i den trange økonomien i prosjektet. Det blir viktig å prosjektere et bygg som gir en god løsning for fremtidig utvidelse i byggetrinn 2. Som i ethvert prosjekt ønsker man å ha et så arealeffektivt bygg som mulig, men spesielt her blir det fokus på å ha en lav brutto/netto-faktor og gode fleksible løsninger der sambruk av arealer blir viktig.

Skisse — Romlig konsept og hendvendelse

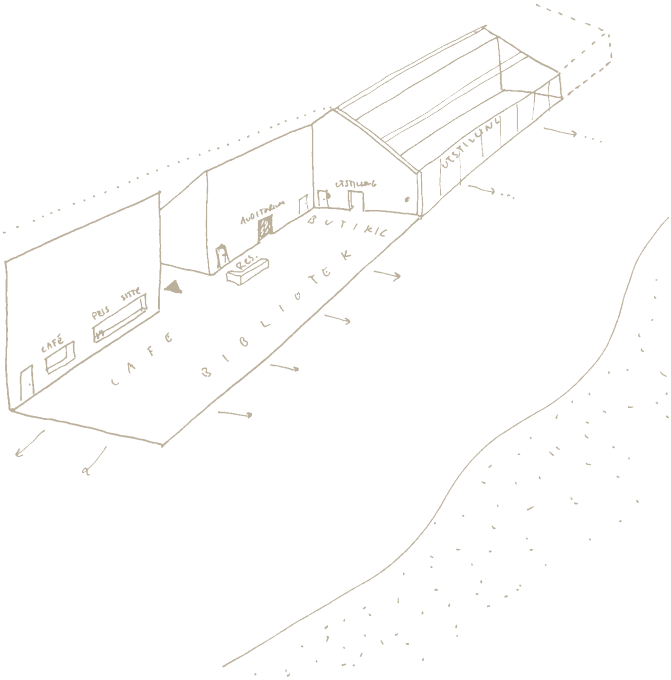

Intensjon

Vi ønsker å prosjektere et museumsbygg som på en tydelig og enkel måte kan formidle skogfinsk kultur og historie. Et museumsbygg det er enkelt å manøvrere seg rundt i. Et museumsbygg som i kraft av å være stillferdig er tilpasset sine omgivelser, klimaforhold og spiller på elementer fra skogfinsk kultur og historie.

Vi ser for oss et museumsbygg som også kan fungere som en storstue for hele Svullryas befolkning. Å legge til rette for at det kan arrangeres andre arrangementer enn kun de som er direkte knyttet opp mot museet vil bli viktig. Her skal det kunne arrangeres dans, konsert, fest, markeder osv.

Skisse — Hvor kommer lyset fra?

Verktøykassen

I oppgaven ønsket vi å ha et bevisst forhold til hvilke verktøy vi benyttet til hvilken del av prosessen. Innledningsvis ønsket vi å bruke raske verktøy for å få et stort omfang av ideer og for å ha muligheten til å diskutere dem fortløpende. Skissering og skissemodell ble viktig. Skissemodell og skissering er effektive redskap når man jobber i team. Å kunne diskutere plassering og orientering på tomten, forhold til landskap og omkringliggende bebyggelse. Bruke ulik skala og få frem en nerve, en stemning, romfølelse og atmosfære. Felles for begge verktøyene er at de er diffuse og åpne for tolkning, noe som kan være fruktbart tidlig i prosessen.

I kontrast til de raske, intuitive verktøyene var det også viktig tidlig i prosessen å få kontroll på romprogrammet. Sette opp størrelser, sette dem i system for hvilke rom som må høre sammen, eller bør høre sammen. Romprogrammet danner et rammeverk for prosjektet. Ved å aktivt skifte mellom det systematiske og det intuitive utviklet vi form og funksjon parallelt.

Når vi hadde funnet en retning, et hovedgrep, jobbet vi med digitale verktøy for å utvikle, justere og foredle. Ved å bygge opp en 3D modell, blir man oppmerksom på ulike deler av prosjektet som ikke er løst. Prosjektet blir mer konkret. 3D-modellen danner også et godt grunnlag for presentasjonstegningene.

En del vi ønsket å ha fokus på i arbeidet med diplomen var å utvikle en evne til å kommunisere et prosjekt klart og tydelig med et tydelig visuelt uttrykk. Ved å lage et bibliotek for strektykkelser, skalafolk, trær og andre detaljer kan tiden det tar å lage presentasjonstegninger reduseres og gi mer tid til prosjektutvikling.

Digital tegning — Bibliotek med skalafigurer

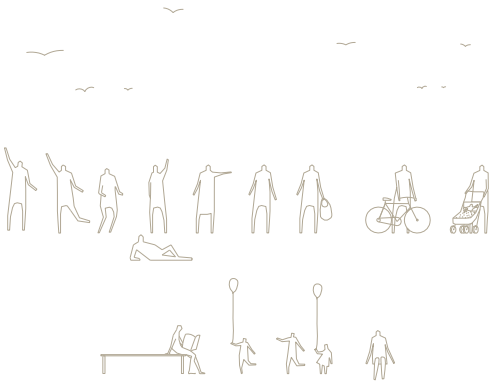

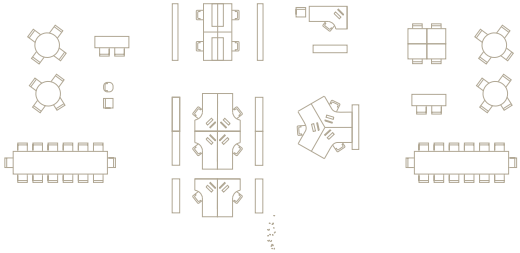

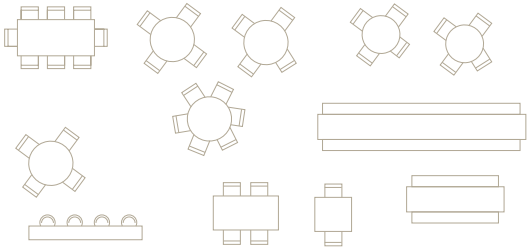

3D modell — Skjermbilde fra Archicad-modellen

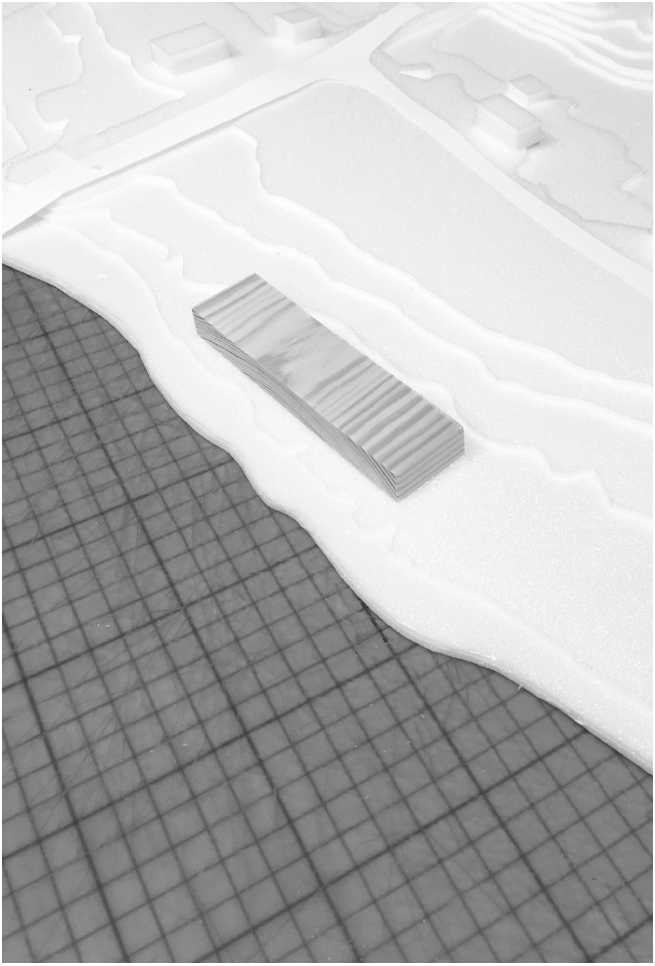

Fysisk modell — Uttesting i skissemodell

Skisse — En tidlig situasjon- og konseptskisse

Etter innlevering av konkurransen

—

Det var en intens periode vi gikk inn i når det nærmet seg konkurranseinnlevering. All informasjon vi hadde samlet inn, valg vi hadde gjort med hensyn til planløsning, prioriteringer vi hadde gjort i konkurranseprogrammet, måtte formuleres presist og tydelig. Som så mange ganger i livet, føler man at man er på etterskudd. Alt for mye skulle gjøres på kort tid. Konkurransen ble levert på seks A1-plansjer, så vi hadde fått produsert mye materiale som gav oss et godt grunnlag for refleksjon, justering og bearbeiding. Derfor var det fint at når støvet hadde lagt seg helgen etter innlevering, at vi kunne hente frem prosjektet igjen og se på hva vi ikke kom i mål med. Vi hadde oppnådd mange av intensjonene vi hadde innledningsvis i prosjektet, men det var fremdeles rom for forbedring.

Foto — Stien ved Kverndammen

Finnerunden

I konkurranseforslaget hadde vi en overdekt rampe som fulgte museets østlige langside før den knyttet seg på en runde i landskapet, kalt Finnerunden. Finnerunden skulle skape en tydelig tilknytning til Finnetunet.

Selv om Finnerunden som konsept var veldig tidlig inne i prosjektet, var det noe som var litt uforløst i samspillet med museet. Den overdekte rampen var fin i den forstand at den hadde en naturlig bevegelse som tok opp høydeforskjellene, men arkitektonisk fungerte den ikke særlig godt. Vi begynte å se på om vi kunne løse denne bevegelsen mer fokusert i aksen til hovedinngangen. På den måten knyttet man seg også mer opp mot Rotna. I det videre arbeidet ble planene museet har om et tun med rekonstruksjoner inkludert i prosjektet, og Finnerunden.

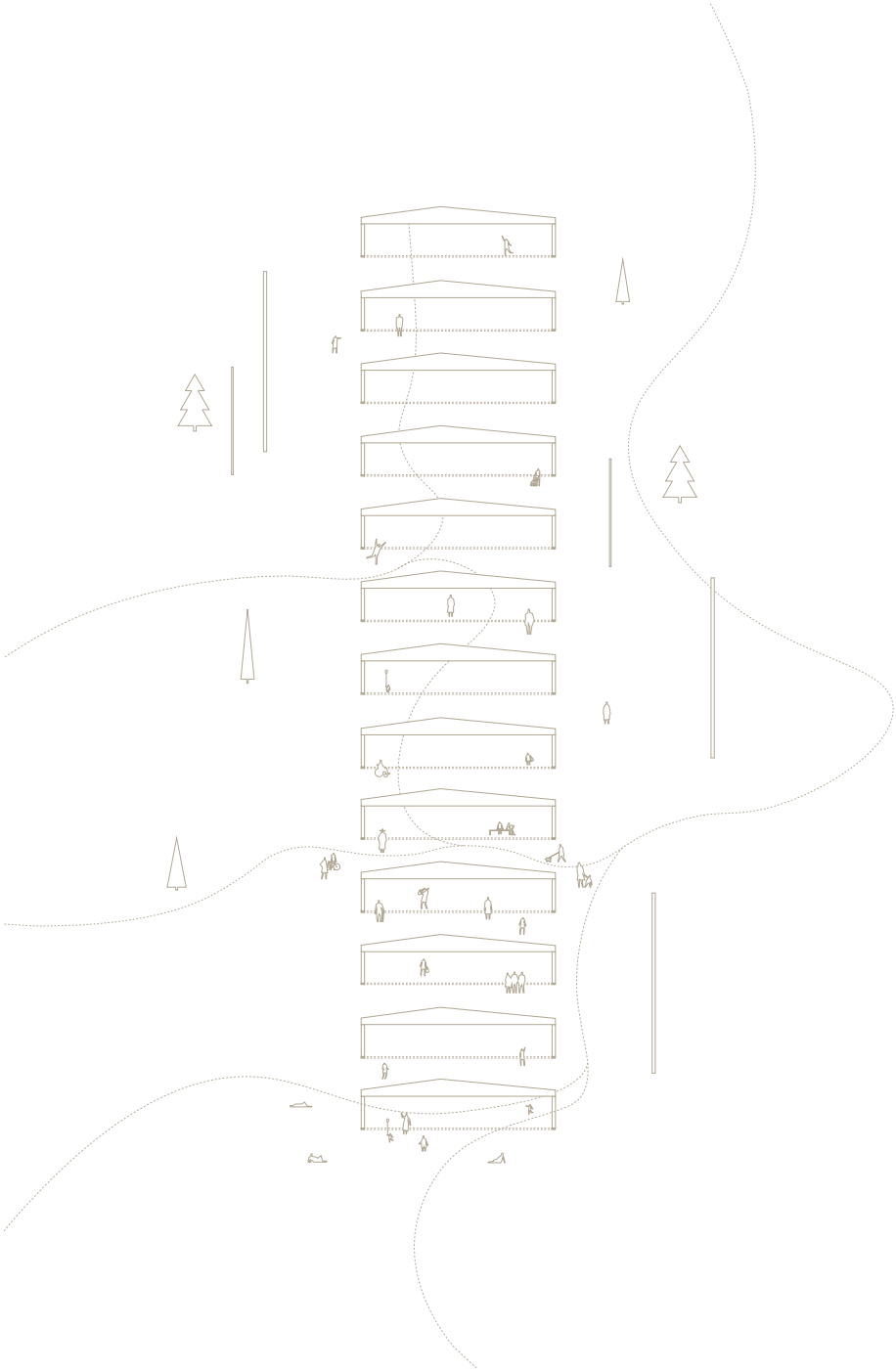

Aksonometri — Konstruksjonssystem

Konstruksjon og planløsning

I konkurransen hadde vi bestemt oss for konstruksjonssystem, men vi hadde ikke fått gjort en nøyaktig dimensjonering. Dette fikk vi nå mulighet til å justere. Når man har en så klar logikk i bæresystemet, er det også viktig å få det til å gå opp med veggplassering i plan. I konkurranseforslaget var en del vegger forskjøvet i forhold til saltaksbjelkene, noe som både arkitektonisk og estetisk ble problematisk. En del av arbeidet i etterkant var derfor å se om vi kunne klare å løse dette på en god og helhetlig måte.

Foto — Museumsgjenstander

Epilog

—

"The more constraints one imposes, the more one frees one's self. And the arbitrariness of the constraint serves only to obtain precision of execution."

Igor Stravinsky

Arkitektkonkurranse som diplom

De siste månedene har vært en lærerik opplevelse for oss begge. Vi har fått til mye i underkant av fire måneder. Vi var lenge usikre på hvordan dette semesteret ville bli. Det var beroligende at vi visste det ville bli utlyst en konkurranse, men å se forarbeidene til medstudenter og hvordan de så konkret visste hva de skulle i gang med gjorde oss litt nervøse. Heldigvis, forsvant den nervøsiteten raskt når semesteret kom i gang.

Noe av det som har vært mest interessant er at vi har måtte forholde oss til en reell situasjon. Designprosessen har hatt mange begrensninger. Vi har måtte gjøre valg ut i fra en rekke hensyn, fra økonomiske og miljømessige til stedlige og estetiske. Det har ikke alltid vært enkelt, men det er denne friksjonen som er spennende, og som i våre øyne bidrar til å skape stedstilpasset arkitektur.

I en vanlig diplomoppgave, hvor man utformer program og behov selv, kan man være fristet til å justere romprogrammet eller ordlyden i oppgaven når man støter på problemer. Dette kan jo ses på som befriende for mange, men er det ikke i alle de begrensende faktorene at reell arkitektur oppstår? Begrensninger er inspirerende! Vi som arkitekter må hele tiden skape en helhet ut i fra en rekke ønsker og krav. En oppgave som tidvis, og i aller høyeste grad er tilfelle i dette prosjektet, kan virke vanskelig å løse. Men ved å jobbe iherdig, innhente seg kunnskap og vri og vende på prosjektet så finner man til slutt de gode løsningene.

Forarbeid

Arkitektkonkurranse

Diplomoppgave, høsten 2017

Kenneth Larssen Lønning
Jonas Velken Kverneland

Innhold

Situasjonsplan

Innledning

—

Hva?

Vi ønsker å ta utgangspunkt i en arkitektkonkurranse, og benytte det tilhørende konkurranseprogrammet som grunnlag for vår diplomoppgave. I motsetning til en tradisjonell diplomoppgave med grundige forberedelser og ofte et samfunnsaktuelt tema, lar vi dette vike for å legge til rette for en arbeidsmetodikk preget av spontanitet og lekenhet.

Vi finner stor glede i å skape god, funksjonell og velartikulert arkitektur. Derfor er vi også interessert i å utvikle gode metoder for kreative prosesser, og tilegne oss ferdigheter innen verktøy som effektiv kan kommunisere arkitektoniske ideer.

Vi legger konkurranseformen til grunn for diplomarbeidet og setter dermed prosjektering i fokus.

Plantegning

Hvorfor?

Ved å ikke velge en konkurranse som allerede er utlyst, nærmer vi oss rammene for hvordan en arkitekt-konkurranse fungerer i praksis. Dette gjør også at metodene vi normalt sett har brukt som studenter må effektiviseres.

I en tradisjonell diplomoppgave ville man hatt muligheten til å gjøre grundige undersøkelser og analyser på forhånd. Uforutsigbarheten i konkurranseformatet er noe vi finner både interessant og utfordrende. Vi ser verdien av å utvikle en evne til å raskt sette seg inn i en kompleks situasjon og svare på et gitt program. Dette blir en sentral del av oppgaven.

Arkitekturkonkurranser handler om problemløsing i bred forstand. Konkurranseformatet har en iboende mulighet til å utforske og fremstille innovative forslag. Den gode løsningen innebærer å oppfylle brukernes funksjonskrav, om god arealøkonomi og ressursbruk, god tomteutnyttelse og forståelse for kontekst, fornuftig materialbruk og byggeteknikk og ikke minst ivaretakelse av miljø- og energikrav. Alt dette skal samles til en helhetlig løsning innenfor gode arkitektoniske rammer.

Det har blitt skrevet mye om hvilke forutsetninger og premisser som er mest fruktbare for innovasjon, og i den sammenheng nevnes det ofte en kombinasjon av høy usikkerhet, mulighet for stor gevinst, og lite inngripen fra autoritære krefter. Det er lett å kjenne igjen arkitekturkonkurransen som et godt eksempel på disse omstendighetene.

Snitt

Arkitektkonkurransen

—

Om konkurransene

I Norge avholdes det mellom 40-50 offentlig kunngjorte arkitektkonkurranser årlig. Av disse er om lag en femtedel åpne konkurranser, mens de resterende er begrenset gjennom en eller annen form for prekvalifisering. En åpen konkurranse kan ofte tiltrekke svært mange deltakere. I Norge er det Operabygget i Oslo som har hatt høyest deltakerantall med hele 242 forslag.

Godt tilrettelagte konkurranser setter løsningsforslaget i sentrum og gir et godt beslutningsgrunnlag på et tidlig tidspunkt. Anbudskonkurranser og parallelloppdrag er andre konkurranseformer, men disse er nesten uten unntak begrensede. I en anbudskonkurranse er ofte honorarstørrelse og erfaring sentrale kriterier.

Den åpne arkitektkonkurransen fremstår som en unik mulighet for unge arkitekter til å vise seg frem og for å skaffe seg både erfaring og potensielle oppdrag.

Tomtefoto

Konkurransens historie

Svært mange av landets viktigste bygninger er resultat av en arkitekt-konkurranse. I Norge regnes Trefoldighetskirken i Oslo fra 1849 som den første arkitektkonkurransen (Brockmann 1986). Arkitekt-konkurransene ble så et viktig verktøy for å bygge opp kulturelle og politiske institusjoner i tiden frem mot uavhengigheten i 1905.

I de første tiårene etter nystiftingen av NAL (1911) kjempet arkitektene en kamp mot byggherrer og entrepenør-standen om hvem som skulle definere rammene over konkurransene. Noen av punktene som ble diskutert var blant annet hvem som skulle få lov til å delta og hvilken kompensasjon som skal tildeles vinnerne. Samtidig foregikk det en intern splid om opphavsmessige- og konkuranssetekniske forhold, og diverse forsøk på å utforme et godt konkurransereglement.

Tekst

Dagens situasjon

I senere år har arkitektkonkurransen fulgt den samme forskyvningen mot formalisering og byråkratisering som samfunnet forøvrig. En av diskusjonene som har vært oppe i media den siste tiden er hvordan arkitektenes kompetanse har blitt ferskvare. Mange begrensede konkurranser har nå satt som forutsetning at man nylig må ha prosjektert bygg i samme kategori for å kunne delta. Dette gjør det ikke bare vanskeligere for etablerte kontorer å holde kompetansen sin gyldig, men gjør også at det ikke er like lett som det kanskje en gang var å gjøre karriere "rett fra skolebenken".

I større grad enn før, er arkitekt-konkurransene også blitt en internasjonal affære. Om man selv ikke søker seg utover egne landegrenser, er det helt sikkert at andre vil søke seg inn. Det er ikke uvanlig at opp mot 50% av innleverte bidrag kommer fra internasjonale deltakere.

Program

—

"The critical significance of carefully structuring a design competition so that the desired outcome can best represent the goals of the client while ensuring the highest calibre of design excellence possible."

Ian Chodikoff

Premisser

En viktig karakteristikk av arkitekt-konkurransen som arbeidsform er tidsknapphet. Ofte er konkurransene preget av en kort og intensiv arbeidsperiode, begrenset av både økonomi og innleveringsfrist, men også av deltakernes tilgjengelige tid for planlegging og prosess. For at premissene for diplomarbeidet skal nærme seg konkurranseformens premisser forutsetter vi at endelig grunnlag for prosjekteringsoppgaven velges ut ved oppstart av diplomarbeidet.

Vi ønsker ikke å legge begrensning på type prosjekt, og er åpne for å gjøre et prosjekt med høy grad av kompleksitet. Når det er sagt, ville det være fordelaktig om vi fant en konkurranse med begrenset programmatisk kompleksitet for å ha mulighet til å i større grad arbeide fra overordnede betraktninger av kvaliteter i situasjonen til valg av materialitet og detaljering.

Perspektiv

Konkurranseprogrammet

Konkurranseprogrammet er dokumentet som beskriver byggherrens behov, krav og forventninger. Et godt og inspirerende konkurranseprogram, med tilstrekkelig åpning for å utløse deltakernes kreativitet, kompetanse og idèkraft, har avgjørende betydning for konkurransens resultat. Likevel ser vi at konkurranseprogram ofte har varierende kvalitet og at det sjelden er rom for avvik. Er det overhode mulig å utfordre premissene når økonomiske kalkyler setter føringer mer enn noen gang?

Når vi starter med diplomarbeidet i august vil det valgte konkurranse-programmet danne grunnlag for videre arbeid. Tematikk, problemstilling og oppgavestilling vil bli hentet ut fra de programmatiske forutsetningene som foreligger i konkurranseunderlaget. I det videre arbeidet vil det likevel være viktig å stille seg kritisk til disse forutsetningene og behandle de mer som et utgangspunkt enn som bestemte premisser. Har byggherren oversett et potensiale i programmet som kan gi resultatet merverdi? Eller er det elementer ved programmet som vil gå på bekostning av prosjektets kvalitet? Det er viktig å huske på vår rolle som studenter. Likevel ser vi heller ikke noen grunn til å foreta radikale brudd med programmet, kun for den radikale endringen sin skyld. Endringer kan heller gi seg utslag i for eksempel størrelser, bevaringsspørsmål, sted og funksjoner.

Aksonometri

Arbeidet

—

Utsikter

Den tradisjonelle diplomoppgaven utfordrer kandidaten til å begrunne, undersøke og forberede det kommende arbeidet, men må en akademisk oppgave gjennomføres på denne måten? Hva om den tradisjonelle akademiske metoden skyves til side for konkurranseformens uforutsette premisser?

Konkurranseformen kan kjennetegnes av tidsknapphet, og med det kommer også uforutsigbarhet. Med andre ord vet vi ikke hvilke oppgaver som venter oss ved semesterstart. I skrivende stund er vi blitt opplyst om tematikken i noen konkrete planer om aktuelle åpne prosjekteringskonkurranser i de nordiske landene rundt tidspunktet for oppstart.

Det er vanskelig å vite hva som planlegges utenfor norden, men man kan regne det som sikkert at det vil foreligge et knippe europeiske konkurranser i tillegg. Det tar erfaringsmessig kort tid fra en byggherre tar kontakt til konkurransen lyses ut av foreningene, så det er fremdeles en reell mulighet for at flere konkurranser vil dukke opp.

For å bevare konkurranseformens uforutsigbarhet, og for å avvente kommende konkurranser, ønsker vi å avvente en endelig beslutning fram til oppstart i august.

Perspektiv II

Metode

Undersøke

Med nysgjerrighet og skaperglede skal vi undersøke, utforske og studere. Vi skal ikke være redd for å prøve ut og feile, og vi ønsker å bevare gleden og lekenheten gjennom hele diplomarbeidet.

Modell

Vi ønsker å aktivt bruke fysisk modell som metode for å drive prosjektet videre. Det er et verktøy for både utforskning og utvikling som kan dekke hele spekteret, i alle skalaer. Det vil gjøre oss oppmerksom på, og reflektere over, hvordan prosjektet henger sammen.

Skissering

I tillegg til modellering vil skissering være en av de to viktigste verktøyene.

Kilder

Lipstadt, Hélèn (1989) *The Experimental Tradition: Essays on Competitions in Architecture.*

Chupin, Jean-Pierre (2015) *Architecture Competition and the Production of Culture, Quality and Knowledge.*

Brochmann, Odd (1986) *Disse Arkitektene*.

http://www.arkitektur.no/radgivning-og-tjenester

Norske arkitektkonkurranser (1953-dd) Oslo, Norske arkitekters landsforbund ISBN 0332-6578

Nettsteder for utlysing av arkitektkonkurranser

Norge	www.arkitektur.no
Sverige	www.arkitekt.se
Danmark	www.arkitektforeningen.dk
Finland	www.safa.fi
Island	www.ai.is
EU	www.ted.europa.eu
Europa	www.europaconcorsi.com
Verden	www.uia.archi www.competitions.archi

Kontakt

Kenneth Larssen Lønning
kennethlonning@gmail.com
+47 915 25 166

Jonas Velken Kverneland
jonas.v.kverneland@gmail.com
+47 473 96 313